

Список використаних джерел

1. Запобігання насильству в сім'ї : довідник / уклад.: Д. М. Тичина, І. А. Ботнарченко, А. О. Джужа, Д. М. Тичина. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 48 с.
2. Кузнєцов М. Г. Кримінологічні засади запобігання домашньому насильству. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 297–303.
3. Янковский С. И. Методические рекомендации по проведению республиканской акции «Семья без насилия» и выявлению фактов жестокого обращения с детьми / под. общ. ред. Р.И. Мельника. Минск, 2011. 18 с.

Щербаковський Михайло Григорович,
завідувач кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології Харківського
національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ВИСНОВКУ СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ЩОДО ДІТЕЙ

Відповідно до змін у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі - КПК), внесеними згідно із Законом України № 321-ІХ від 03.12.2019, який набирає чинності з 1 липня 2020 р., до кримінальних проступків віднесені правопорушення, за вчинення яких «передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі» згідно зі ст. 12 Кримінального кодексу України (далі – КК). На нашу думку кримінальне провадження щодо статевої свободи та недоторканості дитини може відкриватися за попередньою правовою кваліфікацією кримінального правопорушення за ознаками кримінального проступку, наприклад за статтями 125, 126, 126¹ КК та ін. Під час проведення дізнання серед процесуальних джерел доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки введений «висновок спеціаліста» (ст. 298¹ КПК). Згідно із цією статтею висновок спеціаліста у разі подальшої кваліфікації діяння як злочину також може визнаватися джерелом доказів. Запровадження такої нової форми використання спеціальних знань викликано стислими термінами дізнання, бажанням прискорити дослідження слідів правопорушення і припущенням, що спеціаліст на відміну від експерта може швидше скласти висновок. Аналіз процесу регламентації висновку спеціаліста виявляє певні недоліки й прогалини.

Зі змісту статей 71, 214 КПК не ясно що є підставою для винесення спеціалістом висновку: проведене дослідження або консультаційна допомога. Водночас згідно зі ст. 300 КПК впливає, що висновок спеціаліста має «відповідати вимогам, які пред'являються до висновку експерта». З цієї вказівки не ясно чи має відповідати

висновок спеціаліста висновку експерта по порядку залучення спеціаліста або тільки по змісту та формі оформлення. Зміст та форма висновку експерта регламентоване ст. 101, 102 КПК. Отже неявно передбачається, що спеціаліст повинен провести дослідження, за результатами якого формулюється висновок, який за формою має збігатися з висновком експерта. Таким чином, можна констатувати, що висновок спеціаліста по суті співпадає з висновком експерта але дається під час дізнання.

Про вказане свідчить й ст. 298⁴ КПК, відповідно до якої у разі незгоди з результатами висновку спеціаліста «особа протягом сорока восьми годин має право звернутися до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи». З цієї норми випливає наступне. По-перше, законодавець визнає, що дослідження спеціаліста та експерта по суті співпадають. По-друге, оскільки після спеціаліста залучається експерт, то експертне дослідження розглядається більш вагомим ніж дослідження спеціаліста, тому що експерт може підтвердити або спростувати висновок спеціаліста.

Виходячи з умовиводу про спів падіння двох видів висновків виникає ряд питань, відповіді на які в змінах КПК відсутні.

1. Оскільки завдяки спеціалісту формується джерело доказів, то яким вимогам повинна відповідати обізнана особа, крім володіння «спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів» (ст. 71 КПК). Ніяких вказівок щодо рівня освіти спеціаліста у змінах до КПК не має.

2. Якщо після дослідження спеціаліста може залучатися експерт, то допустимо суміщення в одній особі різних процесуальних суб'єктів.

3. Часто об'єкт, наприклад сліди біологічного походження, може бути знищений або необоротно змінений в процесі дослідження. В такому випадку щодо експерта законом передбачений обов'язок одержати дозвіл на дослідження від особи, яка його залучила (ст. 69 КПК). Для спеціаліста такого обов'язку не передбачено, тому в разі, коли під час дослідження об'єкт буде знищений або змінений подальшу експертизу провести неможливо.

4. Згідно відомих нормативних актів в державних спеціалізованих установах МЮ, МВС, МОЗ, СБУ, які здійснюють судово-експертну діяльність, не передбачено проведення досліджень з винесенням такого документу як «Висновок спеціаліста». Отже співробітники вказаних установ не можуть бути залучені як спеціалісти для надання висновків. Однак саме співробітники таких установ є фахівцями, які повсякденно досліджують сліди правопорушень. Тому необхідно змінити нормативну базу щодо здійснення судово-експертної діяльності вказаних відомств, бо в іншому випадку співробітники цих установ не зможуть надавати висновки спеціалістів.

5. Наданий висновок спеціаліста може бути завідомо неправдивий, але спеціаліст на відміну від експерта не можна попереджати про

кримінальну відповідальність за такий висновок, оскільки у Кримінальному кодексі України така відповідальність відсутня.

6. Нововведеннями до КПК не передбачено будь-яких обмежень в дослідженні спеціаліста, в тому числі дослідженні у дитини тілесних ушкоджень, слідів біологічної природи на одязі або тілі дитини, які є об'єктами судово-медичних експертиз. Згідно зі ст. 7 Закону «Про судову експертизу» виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз. Однак для спеціаліста такої заборони не передбачено.

7. Відповідно до ст. 242 КПК «не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права». Стосовно висновку спеціаліста такої заборони не має, тому можлива ситуація надання таких правових висновків, після яких експертиза не може бути проведена.

Звернемося до методичної стороні дослідження спеціаліста. Для отримання достовірного, обґрунтованого висновку щодо досліджуваних об'єктів спеціаліст повинен використовувати не які-небудь, а тільки апробовані в експертній практиці методи та методики дослідження матеріальних слідів правопорушень. Не має об'єктивних ознак, за яких можна розмежувати дослідження, проведене спеціалістом та експертом. З методичної точки зору дослідження спеціаліста яким б спрощеним в порівнянні з експертизою він не здавався, повністю з ним співпадає й, на нашу думку, суттєвого прискорення дізнання в зв'язку з введенням такого джерела доказів у порівнянні з експертизою не відбудеться. Проте до висновку експерта на відміну від висновку спеціаліста встановлені чіткі вимоги та процедури його отримання

На підставі викладеного слід констатувати, що впровадження в кримінальне судочинство такого джерела доказів як «висновок спеціаліста» недоцільно, призведе до підміни експертизи, оскільки для вирішення поставлених дізнавачем питань буде проведено аналогічне експертизі дослідження, але не в достатній мірі врегульованому процесуальному режимі.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 17. ст. 71 (із змінами, внесеними згідно із Законом України 03.12.2019 № 321-IX).